

Etički prijepori u izvještavanju o djeci u medijima

Milanović, Tena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:798924>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-04**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij novinarstva

Tena Milanović

Etički prijevori u izvještavanju o djeci u medijima

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij novinarstva

Etički prijepori u izvještavanju o djeci u medijima

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Dunja Majstorović Jedovnicki

Studentica: Tena Milanović

Zagreb

srpanj, 2024.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem da sam završni rad *Etički prijepori u izvještavanju o djeci u medijima*, koji sam predala na ocjenu mentorici doc. dr. sc. Dunja Majstorović Jedovnicki, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Tena Milanović

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ZAKONSKI OKVIR ZAŠTITE DJECE I IZVJEŠTAVANJA O DJECI.....	2
2.1. Međunarodne konvencije o pravima djece	2
2.2. Zakoni i propisi koji štite prava djece u medijima.....	6
2.2.1. Zakonski okvir u RH.....	7
2.2.2. Kodeks časti Hrvatskoga novinarskog društva.....	8
2.2.3. Mišljenje pravobraniteljice za djecu	9
2.2.4. Pregled mrežnih članaka dnevnih novina i portala – izvještaj pravobraniteljice za djecu.....	11
3. MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE O DJECI.....	14
3.1. Uloga medija u medijskom izvještavanju	14
3.2. Pregled istraživanja o djeci u medijima	16
3.3. Negativni učinci medija na djecu.....	18
4. ETIČKI PRIJEPORI.....	20
4.1. Narušavanje prava djece u medijima kršenjem njihove privatnosti	20
4.2. Senzacionalistički elementi u izvještavanju.....	21
4.2.1. Clickbait naslovi	21
4.3. Djeca u zabavnoj industriji – paradoks slavnog života i narušavanja djetinjstva.....	23
4.4. Zlostavljana djeca	26
5. ZAKLJUČAK	28
POPIS LITERATURE	30
SAŽETAK	33

POPIS TABLICA, GRAFIKONA I SLIKA

Tablica 1. Medijsko izvještavanje o nasilju nad i među djecom.....	13
--	----

1. UVOD

U modernom se svijetu, civilizaciji i znanosti pojavljuju etičke dileme koje nikad prije nisu postojale poput kloniranja, umjetne inteligencije, kršenje prava na privatnost i zaštite podataka u sferi interneta.

Etička pitanja i problemi su stalni, susrećemo ih u znanostima i različitim profesijama kao što je novinarstvo, te su povezani s raznim grupama ljudi u društvu, a toga nisu odvojena ni djeca i izvještavanje o njima. Dapače, mnoga se etička pitanja vežu upravo uz djecu u svim njihovim etapama života; od početaka djetetova života kroz odrastanje. Pravo na privatnost je tema koja povezuje sve sfere života, ali posebice djetetov jer su jedna od najugroženijih skupina u društvu koja, uz to, nema svoj glas. Ovaj rad temelji se na pretpostavci da su djeca u hrvatskim medijima, kao i u svjetskim, najugroženija skupina o kojoj se izvještava.

Ovaj će se rad dotaknuti nekoliko važnih čimbenika koji se događaju u svijetu medija, a koje se tiču izvještavanja i etike u pogledu djece. Temeljno polazište ovog rada su etički prijevori u izvještavanju o djeci u medijima. Tema će se obrađivati iz nekoliko kuteva i analiza etičkih prijepora u novinarstvu te zakonsko-pravnog okvira s ciljem zaštite privatnosti djeteta. U svrhu toga će se objasniti članci Zakona o medijima RH, smjernice za izvještavanje o djeci i Kodeks časti Hrvatskog novinarskog društva, uz mišljenje pravobraniteljice za djecu.

U konačnici će se prikazati nekoliko vrsta izvještavanja gdje dolazi do prijepora, prvenstveno se fokusirajući na narušavanje prava djece u medijima kršenjem njihove privatnosti. Zatim će se obraditi senzacionalistički elementi u izvještavanju, poput *clickbait* naslova i objavljivanje djece na društvenim mrežama. U posljednjem dijelu rada pokazat će se tri skupine djece, o čijem se životu učestalo izvještava u medijima: djeca u zabavnoj industriji, djeca slavni osoba i zlostavljana djeca.

2. ZAKONSKI OKVIR ZAŠTITE DJECE I IZVJEŠTAVANJA O DJECI

2.1. Međunarodne konvencije o pravima djece

Međunarodne konvencije igraju ključnu ulogu u utvrđivanju prava i zaštite koja se pruža djeci na globalnoj razini jer definiraju osnovna prava djece, uz njihova temeljna prava kao ljudskih bića da se rađaju slobodni i jednaki. Općenito, međunarodne konvencije pružaju čvrst okvir za zaštitu prava djece i osiguravanje njihove dobrobiti. Definišući “dijete” i ocrtavajući sveobuhvatan skup prava i zaštite, ove konvencije imaju za cilj poticati okruženje u kojem svako dijete može napredovati, bez diskriminacije, iskorištavanja i nasilja. Uz to, one pružaju podlogu svih pravnih sustava i zakonskih okvira na svijetu.

Jedna od tih konvencija je i UN-ova *Konvencija o pravima djeteta* (UNCRC). Konvencija pravno je obvezujući međunarodni sporazum koji utvrđuje građanska, politička, ekonomska, socijalna i kulturna prava djece (Unicef.hr, 2024). Opća skupština Ujedinjenih naroda usvojila ju je 1989. godine, a stupila je na snagu 1990. Ona definira i iznosi temeljna prava djece, bez obzira na nacionalnost, etničku pripadnost ili podrijetlo. Ta prava pokrivaju različite aspekte djetetova života, uključujući njihov opstanak, razvoj, zaštitu i sudjelovanje u odlukama koje se na njih odnose. Ono što je specifično jest da, kao i u slučaju ljudskih prava, djeci pripadaju sva prava i slobode u njima sadržane, bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje ili neki drugi položaj (Unicef.hr, 2024).

Prema UNCRC-u, dijete je svako ljudsko biće mlađe od 18 godina, osim ako se prema zakonu koji se primjenjuje na dijete punoljetnost ne stječe ranije. Ova definicija naglašava potrebu zaštite pojedinaca tijekom njihovih godina odrastanja, priznajući njihovu ranjivost i potrebu za posebnom zaštitom (Unicef.hr, 2024). Izuzetak tome nisu ni mediji i njihovo izvještavanje o djeci, čime se posebno pridaje pozornosti zaštiti dječje privatnosti. Ova konvencija ocrtava različita temeljna prava djece i naglašava važnost osiguranja najboljih interesa djece, tj. da su oni najvažniji u svim radnjama koje se na njih odnose.

S obzirom na razne vrste iskorištavanja, UNCRC je povezan s drugim konvencijama i ugovorima koji se tiču posebnih kršenja prava djece (Unicef.hr, 2024). Neka od njih su, npr. Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, koji je usredotočen na borbu protiv seksualnih oblika iskorištavanja, ili Fakultativni protokol o sudjelovanju djece u oružanim sukobima. On se bavi zaštitom djece

tijekom oružanih sukoba, zabranjujući njihovo novačenje i korištenje u neprijateljstvima (Narodne-novine.nn.hr, 2024).

Djeca zaslužuju posebnu skrb i pomoć, sretno djetinjstvo i odrastanje u krugu obitelji. Njihova zaštita proizlazi upravo iz te zajednice, kao i iz šire zajednice (lokalne, regionalne i državne) kojeg su djeca dio (Unicef.hr, 2024). Štiti se i ono što je osnovni dio djetetova života, a to su njegova kultura, tradicija i običaji. Ostale ključne odredbe UNCRC-a uključuju: nediskriminaciju, najbolji interes djeteta, pravo na život, opstanak i razvoj, poštivanje mišljenja djeteta, zaštita od nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja, pravo na obrazovanje te pravo na zdravlje (Unicef.hr, 2024).

Uz ova osnovna prava, ono koje je od posebnog interesa za medijsko izvještavanje je sadržano u članku 16. Njime je definirano djetetovo pravo na privatnost, a ono glasi:

„Niti jedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.” (Unicef.hr, 2024)

Time vidimo da je djetetova privatnost od iznimne važnosti, s imperativom poštivanja dječje privatnosti i njihove zaštite od neopravdanog zadiranja u njihove osobne živote. Također, djeca, kao i odrasli, imaju pravo na čuvanje povjerljivosti njihovih osobnih podataka. To uključuje osjetljive informacije kao što su medicinska dokumentacija, evidencija o obrazovanju i svi drugi osobni podaci koji bi potencijalno mogli naštetiti djetetu ako se otkriju bez pristanka roditelja ili skrbnika, ali i uz njihovu dozvolu. Ovo može biti siva zona jer dopušta odraslim ljudima koji primarno skrbe za dijete da krivo predstavljaju i zlouporabe svoj položaj.

Neke od ostalih odredbi Konvencije mogu pomoći u očuvanju privatnosti djeteta kad je riječ o izvještavanju o djeci u medijima, dopuštenjima koje imaju institucije i nadležna tijela u uvidu u osobne podatke djece te provođenju mjera koje se tiču dječje privatnosti. Najvažnija je, dakako, mjera zaštite od iskorištavanja i zlostavljanja. Naime, UNCRC obvezuje države članice da poduzmu mjere za zaštitu djece od svih oblika iskorištavanja i zlostavljanja, uključujući kršenje njihovih prava na privatnost. To također uključuje zaštitu djece od štetnih postupaka kao što su korištenje društvenih mreža u ime djece, internetska prisutnost djece, internetsko zlostavljanje i neovlašteno prikupljanje podataka (Unicef.hr, 2024).

Nadalje, važno je i sudjelovanje te autonomija djeteta u stvarima koje se tiču njihove privatnosti. Ako djeca imaju pravo sudjelovati u odlukama koje ih se tiču i slobodno izražavati

svoje stavove, moguće je osigurati njihovu zaštitu u najvećoj mogućoj razini. To uključuje odluke vezane uz njihovu privatnost, kao što je tko može pristupiti njihovim osobnim podacima i pod kojim okolnostima. Konvencija UN-a o pravima djeteta promiče ideju da bi djeca trebala biti ovlaštena kontrolirati vlastitu privatnost u mjeri koja odgovara njihovoj dobi i zrelosti (Unicef.hr, 2024). Kao i kod očuvanja privatnosti podataka te predstavljenosti skrbnika, točnije roditelja, postavlja se jako veliki izazov donijeti dobru odluku i propituje se ispravnost odluke djeteta. Djeca, a posebice djeca predškolske dobi, nemaju dovoljnu razinu zrelosti i zahtijevaju rad nadležnih institucija, ponajprije psihologa, koji mogu odlučiti je li djetetova zrelost dostatna tog problema.

Također, na tu prepreku nailazi i medijsko izvještavanje o malodobnim poznatim osobama. Naime, njihova karijera, kao i svi drugi životni izbori ovise isključivo o njihovim roditeljima. Njima je predstavljen izbor karijere u vrlo ranoj dobi, a koji oni donose samo na temelju svojeg osjećaja, kojem nedostaje iskustva i zrelosti, i navođenjem starijih osoba koje utječu na njihov odabir. U ovo je uključena cijela zabavna industrija, posebice djeca umjetnici (plesaći, pjevači, glumci i sl.) koja su, radi svog talenta, predstavljena svijetu. Njihova privatnost je gotovo nepostojeća, a opet se može reći da su oni samostalno donijeli odluku o odabiru svoje karijere. Također, ta djeca često kasnije imaju psihološke probleme, probleme uzrokovane uzimanjem opojnih sredstava te probleme s identitetom i osjećajem privatnosti uzrokovane prisustvom u zabavnoj industriji, što dovodi do istovremene ovisnosti o tom poslu i odmicanju od njega.

Naposljetku, valja istaknuti kako su najbolji interesi djeteta sveobuhvatno načelo UNCRC-a i smatra se da se svaka odluka mora donijeti u skladu s djetetovim najboljim interesom (Unicef.hr, 2024). To može značiti kako se, kad se razmatraju pitanja privatnosti, daje prioritet dobrobiti djeteta te se mora osigurati da sve donesene odluke poštuju njihova prava i dostojanstvo. Općenito, UNCRC priznaje djecu kao nositelje prava s urođenim dostojanstvom i autonomijom. Poziva vlade, institucije i pojedince da podupru dječja prava na privatnost i da stvore okruženja u kojima djeca mogu rasti i razvijati se bez nepotrebnog uplitanja ili štete (Unicef.hr, 2024).

U svrhu toga razvijena je i UNICEF-ova preporuka za medije *Etičke smjernice za izvještavanje* koja definira ključna načela odgovornog izvještavanja o djeci i mladima (Unicef.hr, 2024). Iako za to postoji poseban interes, izvještavanje o djeci ima posebne izazove jer je riječ o ugroženoj skupini. Također, moguće je kako će izvještavanje staviti djecu o kojoj je riječ ili drugu djecu, koja su s njima izravno ili neizravno povezana, u opasnost od odmazde ili

stigmatizacije (Unicef.hr, 2024). Stoga su njezine glavne odrednice korištene i od samog UNICEF-a, UN-a i drugih međunarodnih institucija.

Prema njezinim načelima, glavna odrednica je da se dostojanstvo i prava svakog djeteta moraju se poštivati u svim okolnostima, ali s posebnom pažnjom i osjetljivošću prema privatnosti djeteta. Prilikom intervjuiranja i izvještavanja treba se pridati važnost tome da se čuje i mišljenje djeteta u skladu s njegovom dobi i zrelošću, da ono sudjeluje u donošenju odluka koje se na njih odnose i da bude zaštićeno od povrede i odmazde, uključujući samu mogućnost povrede i odmazde (Unicef.hr, 2024).

Istaknuto je kako najbolji interesi svakog djeteta trebaju biti prioritet u odnosu na bilo koju drugu problematiku i pitanje, uključujući i promicanje zaštite djece, bavljenje problemima djece kao što je zlostavljanje i iskorištavanje djece, dječje siromaštvo i globalan problem gladi, dječje bolesti i dr. Svako promicanje prava djeteta također zahtijeva da se o djeci izvještava pravilno, ne objavljuje priča ili fotografija koja bi mogla izložiti dijete javnosti i time narušiti njegovu privatnost, kao i privatnost braće i sestara ili vršnjaka riziku, u kojima su identiteti promijenjeni, prikriveni ili se uopće ne koriste. Gdje postoji jasna mogućnost, treba predstavljati različitost i inkluzivnost djece raznih kultura, rase i dobi, što uključuje i djecu s teškoćama u razvoju, te održavajući ravnotežu rodne i kulturne različitosti djeteta (Unicef.hr, 2024).

Ostala načela nalažu da se korištenje stereotipa u fotografijama treba izbjegavati, zatim da sva djeca moraju biti predstavljena na dostojanstven način i s poštovanjem, te da bi djeca trebala poštovati svoj identitet u vizualnom izvješćivanju (Unicef.hr, 2024). Prema smjernicama za intervjuiranje djece, nalaže se da se niti jednom djetetu ne smije nauditi. Uz posebnu pozornost, trebaju se izbjegavati pitanja, stavovi i komentari koji su osuđujuć, podcjenjivački, koji dovode dijete u opasnost, izlažu ga poniženju i reaktiviraju djetetovu bol i tugu uzrokovanu traumatičnim događajima, ni diskriminiranju (Unicef.hr, 2024).

Kao i u ostalim oblicima izvještavanja, novinari moraju biti iskreni te ne smiju tražiti od djece da ispričaju priču ili poduzmu radnju koja nije dio njihove vlastite povijesti. Kako bi se to osiguralo, preporuča se da dijete ili skrbnik znaju da djeca razgovaraju s novinarom te da je jasna svrhu intervjua, kao i njegova namjena. Potrebno je pribaviti dopuštenje djeteta i njegova skrbnika za sve intervjue, snimanje i objavljivanje. Ipak, dopuštenje se mora dobiti u onim okolnostima koje osiguravaju da dijete, kao ni skrbnik ili roditelj nisu ni na koji način prisiljeni i da razumiju da su dio reportaže koja bi se mogla proširiti lokalno i globalno (Unicef.hr, 2024).

Naposljetku, smjernice za izvještavanje o djeci nalažu kako se niti jedno dijete ne smije dodatno stigmatizirati te se treba izbjegavati kategorizacija ili karakterizacija koja izlaže dijete negativnim posljedicama (Unicef.hr, 2024). To uključuje: dodatne fizičke ili psihičke ozljede, doživotno zlostavljanje, diskriminaciju ili odbacivanje od strane lokalne zajednice. Djeca trebaju biti u mogućnosti dati svoju stranu priče, ali novinar ima obavezu dati točan kontekst djetetovoj priči.

Svaka reportaža čije objavljivanje predstavlja potencijalni ili izravni rizik od povrede djeteta ili odmazde, kao što su prikazivanje bivših djece vojnika koje ne drži oružje, tražitelje azila, izbjeglica ili raseljene osobe, mora zaštititi djecu i njihov identitet. Samo u iznimnim situacijama i okolnostima je korištenje djetetovog identiteta u njegovom najboljem interesu (Unicef.hr, 2024). U slučaju da je dijete u opasnosti ili postoji velika mogućnost da će biti u opasnosti, potrebno je izvještavati o općoj situaciji djece, a ne o pojedinom djetetu. Pri odabiru fotografija koje ostaju unutar područja prava djeteta ili drugih ljudskih prava, potrebno je odabrati one koje će uspješno prikazati ključne elemente teme te pokrivaju reprezentativan uzorak povezanih ljudi, aktivnosti i lokacija. (Unicef.hr, 2024).

2.2. Zakoni i propisi koji štite prava djece u medijima

Na tragu poštenog novinarstva koje je u skladu s etičkim principima znanosti, djetetovim željama i situaciji te prema smjernicama i načelima UNICEF-ovog Etičkog kodeksa, nastao je i zakonski okvir izvještavanja u mnogim zemljama. Primarni cilj i svrha stvaranja zakonskog okvira je pružanje pravne podloge, tj. identificiranju osnovnih prava djece koja se moraju štititi. Nadalje, cilj je zaštita identiteta, privatnosti i podataka te sprječavanje ugroženosti djece koja može proizaći iz medijskog izvještavanja, a koja je usko povezana s djetetovom sigurnosti.

Prilikom pregleda znanstvene i stručne literature, uočeno je kako se učestalo temelji na pretpostavkama kako hrvatsko zakonodavstvo, kao i zakonodavstvo općenito, nije primarno zaštitilo prava djeteta.¹ Naprotiv, on postoji kako bi omogućio lakše izvještavanje koje je u skladu s temeljnim ljudskim pravima, ali ne i posebnim pravima djeteta koja djeca imaju kao ugrožena skupina. Upravo stoga, cilj je rada dati pregled zakonodavnog okvira za zaštitu prava djece u medijima. U sljedećim poglavljima ćemo stoga objasniti članke Zakona o medijima

¹ Ovdje je ponajprije riječ o stručnoj literaturi koja je korištena u svrhu ovog rada. Važno je napomenuti kako nisu navedeni svi znanstveni izvori koji su pročitani, ali su dali određenu podlogu za ovo zapažanje.

RH, no također se referirati i na Kodeks časti Hrvatskoga novinarskog društva, uz mišljenje pravobraniteljice za djecu.

2.2.1. Zakonski okvir u RH

Zakon o medijima je temeljni zakon koji utvrđuje osnovna načela hrvatskog novinarstva i medija koji djeluju u RH (Zakon.hr, 2024). Ovaj zakon je neizravno povezan s pravom na slobodu govora i slobodu tiska koja je osnova svih demokratskih sustava, posebice europskih zemalja. Ta prava zajamčena su Ustavom RH svakom građanu, zajedno s pravom na privatnost. Pravni sustavi demokratskih zemalja, napose Europske unije, temelje svoj sustave na načelu slobode i jednakosti te, u skladu s njima, definiraju i pravo na slobodu tiska. Kako bi Zakon bio što efektivniji i jasniji, on polazi od svojih osnovnih odredbi, zatim nudi specifična prava određenim skupinama u društvu koje zahtijevaju njegovu posebnu zaštitu. U jednu od tih skupina pripadaju i djeca.

Osnovne odredbe Zakona definiraju nekoliko stvari, prije svega pružaju podlogu za ostvarivanje načela slobode medija, prava novinara i drugih sudionika koji sudjeluju u javnom informiranju, s ciljem slobode izvješćivanja i dostupnosti javnim informacijama. Iz Zakona dalje proizlaze prava i obveze nakladnika, javnost vlasništva, ostvarivanje prava na ispravak i odgovor, način obavljanja distribucije tiska, način zaštite tržišnog natjecanja, te prava i obveze drugih pravnih i fizičkih osoba koje djeluju na području javnog informiranja.

Definiraju se osnovni termini i sloboda medija, tj. tiska, obaveze države prema medijima, dužnosti medija, dostupnost javnim informacijama i zaštita privatnosti. Poseban fokus ovog rada bit će upravo na zaštiti privatnosti djece jer, u izostanku iste, djeca postaju ugroženija nego što su u svakodnevnim okolnostima. Zakon u svojoj definiciji ističe djecu i mladež (te obitelji) kao posebnu skupinu, što dodaje na važnosti polazišnim odredbama ovog rada, tj. da su djeca iznimno ranjiva skupina u društvu. Kasniji dio zakona ne definira nikakve posebne odredbe izvještavanja u vezi djece ili bilo koje druge skupine koja se može smatrati ugroženom (Zakon.hr, 2024).

Postoji nekoliko razloga zašto Zakon jasno ne definira što je dopušteno, odnosno nedopušteno novinaru kao fizičkoj i pravnoj osobi. To se prije svega odnosi na to da bi pretjerana regulacija medija bila zadiranje u slobodu pa se fokus stavlja na samoregulaciju medija. Novinar u današnjem svijetu može biti svatko, što narušava etičnost, dok novinarstvo vođeno etičkim

načelima i izvještavanje u skladu s jasnim činjenicama prelazi u drugi plan. Iz pravne perspektive, jasno definiranje što se smatra interesom šire javnosti, koja je zadaća novinara, o čemu novinari smiju pisati i slične zakonske odrednice bi dovele do iznimnih ograničenja prava na slobodu govora i tiska. Cenzura novinarstva je jednako loša kao i njegovo neetično djelovanje.

Ta dva prava su sama po sebi odvojena, ali njima se služe novinari u svrhu ispravnog izvješćivanja, što može dovesti i do kršenja temeljnih ljudskih prava, kao što je pravo na privatnost i dostojanstvo. U konačnici, oštećeni su građani čija je privatnost narušena, a koji teško mogu dokazati povrijeđenu čast, posebice ako je riječ o djeci koja nemaju pravo glasa. Ipak, kako ističe Jelavić (2009), dječja se prava štite međunarodnim aktima i sporazumima, kao što je Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i UNCRC, koja su obrađena u ranijem poglavlju (Jelavić, 2009, prema Boko, 2021: 163). Ona su u hrvatskom pravnom sustavu ujedno iznad svih zakona i ostalih pravnih akata te njihovo temeljno polazište. Nadalje, posebne odrednice izvještavanja o djeci u medijima pruža i Kodeks časti Hrvatskoga novinarskog društva, koji predstavlja osnovu etičkog djelovanja novinara.

2.2.2. Kodeks časti Hrvatskoga novinarskog društva

Hrvatsko novinarsko društvo (HND) je definiralo opće odrednice ponašanja koje bi trebale biti uvažene od strane svih hrvatskih novinara, a one su sadržane u Kodeksu časti HND-a, kao jedinstvenom dokumentu koji iznosi njihova prava i dužnosti te slobode. Izuzev hrvatskog Ustava i zakona čijim odredbama podliježu u svom radu, novinari trebaju časno i dostojanstveno pristupati svojem poslu (HND.hr, 2024). Osim temeljnih ljudskih prava, oni su dužni uvažavati pluralizam ideja i nazora, prema čemu se može zaključiti kako oni nisu jedinstveni u svojem izvještavanju. Novinari su se, također, dužni opirati svim oblicima cenzure i pridonositi jačanju pravne države te, u konačnici, kao dio javnosti sudjelovati u demokratskoj kontroli moći i vlasti (HND.hr, 2024).

Ono što se ističe u Kodeksu jest da novinari njeguju kulturu i etiku javne riječi te uvažavaju civilizacijska dostignuća i vrijednosti. Nadovezujući se na to, obaveza je novinara „pridržavati se profesionalnih etičkih načela,” koja se tim Kodeksom utvrđuju te štite zajedno s neotuđivim pravima pojedinaca i prava javnosti na informaciju (HND.hr, 2024). Izvještavanje o djeci, posebice kad je riječ o samoubojstvima i pokušajima samoubojstva, ima posebne odrednice

struke i o ovim događajima se izvještava u najmanjoj mogućoj mjeri. Time se poštuje dostojanstvo i život svakog čovjeka te struka ostaje unutar etičkih načela koje je sebi nametnula. Nadalje, i puno važnije u kontekstu međunarodnih medijskih izvještaja, novinari se moraju pridržavati dobne granice intervjuiranja. Dijete do 14. godine se ne smije fotografirati, niti intervjuirati, osim uz njegov pristanak i pristanak roditelja, tj. skrbnika, kao i njihove nazočnosti (Kodeks časti HND-a, čl. 19).

Čak i u slučaju izričitog pristanka, ako to nije u najboljem interesu djeteta, nije dopušteno njega intervjuirati ili fotografirati dijete ako će time biti ugrožena njegova dobrobit. Ovo načelo je u suprotnosti s načinom izvještavanja koje nalazimo u drugim zemljama, posebice SAD-u, gdje se izvještavanje o djeci provodi na jednak način kao i izvještavanje o odraslim osobama. Privatnost te djece je nepovratno narušena, posebice kod one djece koja nemaju privatnost radi posla kojeg obavljaju, npr. djeca glumci. U konačnici, dobrobit djeteta je iznad javnog interesa, što predstavlja svojevrsan presedan, jer to znači da se ne otkriva identitet djeteta u bilo kojem obliku. U kasnijim ćemo poglavljima moći vidjeti je li ovo pravilo prisutno i u praksi.

2.2.3. Mišljenje pravobraniteljice za djecu

Jedna od svakako najvažnijih institucija za zaštitu ranjivih skupina u društvu je pravobranitelj, tj. pravobraniteljica. Zadaća pravobraniteljice jest promicati prava skupine za koju je zadužena, poput pravobraniteljice za djecu koja je zadužena za prava djece. Iako u nekim pogledima limitirana svojim djelovanjem i obujmom posla, posao pravobraniteljice bazira se na radu s institucijama, javnosti, djecom, političkim i nevladinim udrugama, istraživanjem problema, suradnji s međunarodnim institucijama, i dr. U velikom broju, rad s institucijama i javnosti predstavlja i rad s medijima. U svojem godišnjem izvješću za 2022. godinu, koje predstavlja sveobuhvatan pregled godine, institucija pravobraniteljice je predstavila i promiče odnos između medija i djece (Dijete.hr, 2024).

Nadalje, promiče medijska prava djece, gdje je glavni fokus na zaštiti dječje privatnosti u medijima i zaštitu od potencijalno štetnih medijskih sadržaja s kojima djeca mogu doći u kontakt, posebice preko društvenih mreža (Dijete.hr, 2024). Medijska prisutnost djece zahtjeva od pravobranitelja redovno praćenje objava o djeci u medijima, što uključuje: zaprimanje pritužbi o kršenju prava djece u medijima, izvješćivanje nadležnih tijela o povredama medijskih prava djece, davanje prijedloga i preporuke za zaštitu prava te unapređivanje

medijskih propisa. Ostali zadaci uključuju zagovaranje medijskih prava djece javnim istupima, primjenu i donošenje propisa u vezi s medijima, te ostvarivanje prava na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima (Dijete.hr, 2024).

Kako bi djeca bila ravnopravno uključena u medijsku sferu, u skladu s njihovom dobi i zrelosti, potiče se razvoj medijske pismenosti, dječjeg medijskog stvaralaštva i redovita suradnja s medijima koja pomaže ispravno i redovno izvještavanje o pravima djece. Glavni fokus u 2022. je bio na vršnjačkome nasilju, potaknut medijskim izvještavanjem o konkretnim slučajevima (Dijete.hr, 2024). Predstavnici medija i neovisni novinari šalju redovne upite o zaštiti djece od seksualnog nasilja, kao i o slabostima hrvatskog pravosudnog sustava, poput propusta u zaštiti žrtava od ponovljenog nasilja. Nadalje, medijski upiti su posvećeni i odgojno-obrazovnom sustavu, uključujući prava djece s poteškoćama i zaštite mentalnog zdravlja djece (Dijete.hr, 2024).

Na tragu izvještavanja o djeci, Ured pravobraniteljice prati i trendove u izvještavanju. Zaključak je kako postoji velika vjerojatnost povećanog medijskog izvještavanja kad su djeca žrtve nesreće ili nasilja u bilo kojem obliku. Prema podacima sadržanim u izvješću, zabilježeno je ukupno 2202 vijesti u nekolicini dnevnih i tjednih tiskanih izdanja novina. U usporedbi s 2021., u istim medijima je zabilježeno 2597 vijesti koje se odnose na djecu. Tema skoro svake četvrte vijesti je bila povezana s nasiljem nad djecom, a detaljni podaci su prikazani u Tablici 1. U radu i izvješćima na mrežnim stranicama Ureda pravobraniteljice se neprestano izvještava o važnosti prava na privatnost.

Tablica 1. Medijsko izvještavanje o nasilju nad i među djecom

Dnevni tisak	Ukupno objava o djeci	Objave o nasilju	Objave o nasilju %
Jutarnji list	320	99	30,94 %
Večernji list	406	96	23,64 %
24 sata	405	167	41,23 %
Novi list	514	70	13,61 %
Slobodna Dalmacija	427	87	20,37 %

Izvor: Dijete.hr, 2023

Prema podacima, *Jutarnji list* i *24 sata* daleko najviše izvještavaju o nasilju nad djecom, dok *Novi list* ima najmanji broj vijesti vezanih uz istu tematiku. Ipak, *Novi list* ima 514 vijesti, što ukazuje na to da je riječ o pozitivnim vijestima, dok *Jutarnji list* ima 320, a *24 sata* 405 vijesti

(Dijete.hr, 2024). Prema tome, možemo zaključiti kako je riječ o senzacionalističkom izvještavanju, koje za cilj ima povećati uključenost publike i interakciju u komentarima na društvenim mrežama ili u objavi na mrežnom portalu. Prepoznamo kako je taj način izvještavanja isto jedan od negativnih oblika, koji u svojem izvještavanju nema za cilj promicati prava djece u društvu, već stvoriti senzacionalizam.

2.2.4. Pregled mrežnih članaka dnevnih novina i portala – izvještaj pravobraniteljice za djecu

Kompleksniji dio etičkih prijepora u izvještavanju o djeci u medijima dolazi iz praktičnog dijela novinarstva, gdje se razni oblici izražavanja smatraju temeljnim ljudskim pravom – slobodom govora. S jedne strane, postoji sloboda govora, tj. sloboda mišljenja, koja je tijekom stoljeća pisane povijesti teško izborena. Njezino ograničavanje u bilo kojem obliku predstavlja jedan od glavnih strahova demokratskih režima, koji pod svaku cijenu pokušavaju ostati van totalitarnog i autokratskog političkog svijeta. S druge strane, paradoksalno, ta sloboda može pozivati na mržnju i netoleranciju, širi dezinformacije i narušava integritet stručnosti.

Prema podacima ureda pravobraniteljice za djecu, u vremenskom rasponu od 2018. do 2022., izvještavanje o djeci u Hrvatskoj nailazi na istu tu prepreku, pomiješanu s određenom neetičnošću u izvještavanju. U 2018. dolazi do porasta broja slučajeva povrede prava na privatnost djeteta. Bilježi se 72 pojedinačna slučaja, što je 7 više nego u 2017. godini (Dijete.hr, 2024). Uz to se bilježi 115 drugih povreda prava na privatnost i dostojanstvo djece, gdje je riječ o najvećem broju prijavi povrede privatnosti djece u medijima. Najviše su prijavljene su fizičke i pravne osobe od strane roditelja, ali i institucije, bolnice i dr. Uočava se problem nepoznavanja prava djeteta. Uz velik porast izloženosti djece štetnim sadržajima, bilježi se i manjak znanja novinara koji izvještavaju o vijestima vezanim uz djecu (Dijete.hr, 2024).

Preporuka Ureda pravobraniteljice je stoga svake godine ista: povećati i ulagati u edukaciju novinara koji izvještavaju o djeci. U 2019. broj slučajeva povrede prava na privatnost djeteta iznosi 76 slučajeva, zatim u 2020. taj broj se smanjuje na 66, dok u 2021. brojka opet raste – sveukupno 83 slučaja. Naposljetku, 2022. ta brojka ponovno pada jer je zabilježeno svega 45 slučajeva (Dijete.hr, 2024). Važan podatak je broj zabilježenih članaka u tiskanim medijima: u 2017. on je iznosio ukupno 4875 vijesti, dok je u 2018., bez obzira na manji broj praćenih medija, iznosio 5248 objava. Porasla je i brojka objava o dječjim pravima, ali i o nasilju, što je

trend koji će se nastaviti i u 2019. Ta je u mnogočemu bila specifična, ponajprije jer su se mediji fokusirali na jedan slučaj obitelji s Paga, gdje je došlo i do izravne povrede prava na privatnost kad je otkriven identitet jednog od četiri djece iz obitelji (Dijete.hr, 2024).

Kao kaznena mjera, izrečeno je 10 opomena, što ne upućuje na težinu povrede prava. Naime, 9 od 10 opomena uključuje tri glavne televizijske kuće (HTV, RTL i Nova TV), zatim tri od pet najposjećenijih mrežnih portala (večernji.hr, 24sata.hr i index.hr) koji su otkrili identitet djeteta. Ovim činom je narušena privatnost, dostojanstvo i ugled djeteta, kao i njegovih braće i sestara, koji će svi skupa nositi posljedice. Ističe se važnost sljedećeg: Pag je mala sredina u kojoj se mještani poznaju, s ograničenim opcijama za obrazovanje (svega nekoliko osnovnih škola i jedna srednja škola) i, sukladno tome, malom mogućnosti bijega od osude društva. Zadiranje u privatnost i sram, koji su sveprisutni dijelovi hrvatske kulture, će na djeci ostaviti trajne posljedice, uvećane traumom izazvanom obiteljskim nasiljem. Kao odgovor na ovu situaciju, Ured pravobraniteljice povećava suradnju s medijima u svrhu povećanja etičnosti izvještavanja. Međutim, etički prijepori se nastavljaju (Dijete.hr, 2024).

U nekoliko slučajeva u 2020. došlo je do otkrivanja identiteta, izlaganja djeteta sramu, izvještavanja koje izravno djeluje u suprotnosti djetetovih najboljih interesa i ostalih oblika povrede djetetovih prava. Bilježi se pad kvalitete u izvještavanju, ponajprije radi otežanih okolnosti rada novinara uslijed Covid-19 pandemije. Također, u ovoj godini Ured je predložio izmjene nacrt novog Zakona o elektroničkim medijima u svrhu veće zaštite osnovnih prava djeteta, kao i povećanu kontrolu zaštite djece od štetnih sadržaja. Kao što je već prethodno navedeno, zabilježeno je ukupno 2202 vijesti u nekolicini dnevnih i tjednih tiskanih izdanja novina. To je pad u usporedbi s 2021. godinom, kad je u istim medijima zabilježeno 2597 vijesti koje se odnose na djecu. Poseban fokus Ureda pravobraniteljice se i dalje stavlja na učestalost izvještavanja o nasilju nad djecom, kao i na apel pravobraniteljice da novinari više uvažavaju pravo na privatnost (Dijete.hr, 2024).

3. MEDIJSKO IZVJEŠTAVANJE O DJECI

3.1. Uloga medija u medijskom izvještavanju

Novinarstvo obiluje literaturom koja se bavi etičkim pristupima izvještavanju, posebice u pogledu modernog izvještavanja masovnih medija i nedostatku etičnog u javnoj raspravi. Etika novinarstva zahtjeva sljedeće uvjete: „istinitost i točnost, nepristranost i poštenje, poštovanje osobnosti i privatnosti, neovisnost o pojedinim interesima, odgovornost prema društvu i društvenim dobrima, poštovanje zakona te moral pristojnost i dobar ukus.” (Malović i dr., 2007: 47-48) Fokus novinarstva treba biti objektivno i pošteno izvještavanje, posebice u skladu s ljudskim pravima.

Glavni krivac, okidač i pokretač ovakvih rasprava je, dakako, internet. Mrežni izvori i njihova široka dostupnost stvorila su tržišta mišljenja. To je svojevrstan slobodan prostor na kojem svatko može izraziti svoje mišljenje i biti plaćen za to, s preduvjetom da za isto postoji publika koja će ga platiti. Nečija sloboda mišljenja, koja je temeljno ljudsko pravo i, u demokratskim sustavima, prelazi granice dostojanstva i ljudske časti u neizmjernim količinama. Pojedinci svoju slobodu mišljenja više ne mogu razlučiti od govora mržnje, a određeni građani prelaze u područje lijevih i desnih ekstrema na političkoj polutci, sve u svrhu opravdanja svojih mišljenja i krajnjih ciljeva.

Paradoks i etički problem između govora mržnje i govora slobode ističe Viktorija Car, koja naglašava kako je demokratsko društvo neodvojivo od medija (2016: 187, 190-191). U Hrvatskoj, zemlji koja uveliko ima sjećanje na 1990-te godine prošlog stoljeća, postoji niz prijevora u obliku govora mržnje koji se pojavio prema Srbima, a koji je odobravalala vladajuća stranka, zajedno s novinarskom elitom i širom javnošću (2016: 199). Iako zemlja koja se danas ističe proeuropskim vrijednostima, pojavljuje se jasna doza skeptičnosti u izvještavanju o jednoj manjini, koja je vidljiva na sve tri glavne televizije (HTV, RTL i Nova TV), od kojih je jedna državna televizija. Moć koju imaju mediji u prenošenju vijesti ne odnosi se samo na informiranje građana, već i na kreiranje propagande koja podržava vlast (2016: 199).

Mediji su istovremeno sredstva komunikacije, borba za moć, politički jedina i trajna opozicija vlasti bez obzira bila ona lijeva ili desna, pokretači gospodarstva te jedini izvor istine i propagande u isti mah. Mediji služe također i kao kontrola vlasti (*watchdog* funkcija). Naime, *watchdog* funkcija novinarstva je određeni neovisni nadzor vlade, korporacija i drugih institucija (Kalogeropoulos i dr., 2024: 485). Ova je funkcija medija ključna u praćenju rada

institucija i određenom pozivanju na odgovornost, bilo da je riječ o jednom od tri dijela vlasti ili igrača u privatnom sektoru. Ovaj oblik novinarstva predstavlja jednu od pozitivnih strana novinarstva, no postoji korelacija između funkcije koju obnaša *watchdog* novinarstvo i izbjegavanja vijesti u usporedbi s drugim novinarskim ulogama (2024: 487).

Moguće je da do toga dolazi upravo zato što mnogi zloupotrebljavaju novinarstvo i podliježu uporabi subjektivnog u novinarstvu, što nije u skladu s etikom novinarstva. To je izrazito važno jer takva vrsta neetičnosti se upravo nalazi na internetu. Internet nije fizički ograničen prostor jer nije opipljiva materija, stoga ga je teško fizički ograničiti korisnicima koji ga koriste u negativnom kontekstu. Na internetu se mogu plasirati informacije iz bilo kojeg dijela svijeta, koje često nisu provjerene. No, postavlja se pitanje, kako se ova polemika povezuje s etičkim priporukama u izvještavanju o djeci u medijima?

Prvenstveno, postoji određena rasna i kulturna diskriminacija u izvještavanju, koja se ističe u raznolikom i neproporcionalnom izvještavanju o događajima u Europi i događajima u Africi. Kako bilježi Malović, rat na prostoru bivše Jugoslavije je imao puno veću pokrivenost medija od gladi, rata i siromaštva u Somaliji (2007:123-125). Iako je diskutabilan podatak o pokrivenosti "svjetskih" medija, istu situaciju možemo uočiti i danas: pokrivenost rata u Ukrajini i pokrivenost sukoba Izraela i Palestine. Zanimljivo, medijska pokrivenost rata u Ukrajini je puno veća u usporedbi pokrivenosti sukoba Izraela i Palestine, dok se na društvenim mrežama neprestano ističe izraelska agresija i općenita situacija u Gazi, znatno više nego rat u Ukrajini (Washingtonpost.com, 2024; Timesofindia.indiatimes.com, 2024).

Uz to, mediji izraženo u prvi plan svojih izvještaja stavljaju djecu, koja ne mogu svjesno i sa znanjem o mogućim posljedicama pristati na snimanje, fotografiranje i intervjuiranje. Na rasnoj osnovi, koja se neprestano ističe u zapadnim medijima, možemo uvidjeti kako palestinska djeca ne uživaju jednaku privatnost kao djeca u Ukrajini. Mnogobrojni drugi razlozi utječu na to, kao npr. utrka s vremenom, gdje je cilj što brže objaviti senzacionalističku vijest, manjak posvećenosti problemu o kojem se izvještava, uredništva velikih televizijskih kuća koja žele prva dojaviti novu vijest, ugrožavanje novinara, naglasak na pojednostavljenosti priče, tj. reportaže i mnogi drugi problemi *clickbait* kulture izvještavanja (Malović, 2007: 126, Malović i dr., 2007: 38-39).

Također, ističe se manjak kontrole vlasti nad kreiranjem medijske politike s jedne strane (demokratski režimi) i povećana kontrola do razine cenzure s druge strane (nedemokratski

režimi). Ovakav jednostavni, no sažeti odgovor predstavlja teorija, a puno kompleksniji predstavlja praksa.

3.2. Pregled istraživanja o djeci u medijima

U praksi mediji trebaju biti izuzetno oprezni. Naime, izraz “ranjive skupine” ne odnosi se samo na djecu kao jedna skupina, već i na žrtve seksualnog i međuvršnjačkog nasilja te nasilja u obitelji, djecu migrante, djecu koja su počinila samoubojstvo, djecu u skrbi te djecu s poteškoćama u razvoju. Bilo bi pogrešno promatrati ih kao jednu homogenu skupinu jer je obično lakše sekundarno viktimiziranje žrtve te ponižavanje i viktimiziranje osoba s poteškoćama, kako negativnim, tako i neispravnim izvještavanjem (Ciboci i dr., 2012: 103).

Prema istraživanju iz 2012., gdje se obrađuje 10 hrvatskih dnevnih novina, Ciboci i drugi ističu da se najviše priloga o djeci ima Večernji list, s time da je riječ o novinama koje imaju najveći broj dnevnih izdanja.² Nakon njega slijede 24 sata i Jutarnji list. Najveći broj priloga se odnosio na djecu u Hrvatskoj, čak 88,8%, zatim izvan Hrvatske (3,6%) i, naposljetku, na djecu općenito (3,5%) (2012: 113). Posebno se ističe činjenica da je većinom riječ o priložima koji prate trenutna zbivanja (66,1%), dok su prilozima o starijim zbivanjima bili u drugom planu (2012: 115). Zbivanja koja su stara od tjedan dana do šest mjeseci zauzimaju 8,9% sveukupnih priloga, a 3,4% se odnosilo na buduća zbivanja. U obrađenim priložima, riječ je većinom o samo jednom izvoru, radi čega izostaje nepristranost nužna za objektivno novinarstvo (2012: 127).

Prema tome, može se zaključiti kako izostaje kvalitetno istraživačko novinarstvo, na što upućuje i prikaz najčešćih tema koje su se obrađivale. Riječ je ponajprije o nesretnim slučajevima, zatim nasilju nad djecom te psihičkom, fizičkom i verbalnom zlostavljanju (Ciboci, 2012: 117-118). Teme nasilja nad i među djecom su svakako teme koje se često obrađuju na negativan i neispravan način jer su naslovi senzacionalistički i često dolazi do otkrivanja identiteta.³ Pretjerano izvještavanje o nasilju, kao i izloženost djece nasilju u

² Riječ je o sljedećim dnevnim novinama: *Večernji list*, *Jutarnji list*, *24 sata*, *Vjesnik*, *Novi list*, *Slobodna Dalmacija* i *Glas Slavonije*.

³ Ciboci i dr. iznose tvrdnju da je najčešće riječ o informativnim naslovima jer se izravno odnose „na podatke iz priloga, koji su uravnoteženi, ne prenose govor mržnje, ne donose osude i doslovno prenose citate.” (2012: 138) Ipak, ako se u naslovu direktno navode tvrdnje ne može se zaključiti da je riječ o manjku senzacionalizma. Naprotiv, riječ je o naslovima koji su bombastični i šokantni te izazivaju direktnu pozornost. Naslov kao što je „Šokantno nasilje bez posljedica: Đaka su tukli pa snimku napada objavili na društvenim mrežama” svakako privlači pozornost i ne uzima u obzir osjećaje žrtve (24sata.hr, 2024).

medijima, posebice na televiziji, potiče daljnje nasilje između djece (Parke i Slaby, 1983, prema Sindik, 2012: 9; Huesmann, Lagerpetz i Eron, 1984; Huesmann, 1986).

Ostale učestale teme izvještavanja su bile: siromaštvo i egzistencijalni problemi djece, maloljetnička prostitucija, dječje igraonice i igrališta, odgoj djece, način provođenja slobodnog vremena djece i djeca u odgojnim domovima, prema čemu se može zaključiti da su vijesti najčešće negativnog karaktera (Ciboci, 2012: 120-121). S druge strane, vijesti pozitivnog karaktera su zauzimale samo 1,4% medijskog prostora izvještavanja o djeci (Ciboci, 2012: 124). Također, karakter vijesti jest da često pripisuju djeci koja su žrtva nasilja ili zlostavljanja, kao i djeci s poteškoćama, djeci u skrbi i djeci koja su počinila samoubojstvo stereotipe koje će ih daljnje viktimizirati (Gordon, McAlister i Scraton, 2015, prema Popović i Kampić, 2017: 129).

Mnogi su razlozi za to, ali posebno se ističe sentiment, odnosno osjećaj za djecu koji na njih projicira viđenje "jadna djeca" ili "nepopravljiva djeca," kao što je to slučaj s djecom u skrbi (2017: 129). Uz to, djeca u skrbi su nedovoljno zastupljena u medijima, a kad i jesu zastupljena, riječ je o negativnim priložima. Prema podacima iz 2014., riječ je tek o 78 priloga u četiri dnevna lista: Jutarnji list, Glas Slavonije, Novi list i Slobodna Dalmacija (Popović i Kampić, 2017: 132). Kao i kad je riječ o nasilju nad djecom i vršnjačkom nasilju, najveći je fokus na aktualnim događajima, umjesto na istraživačkom novinarstvu i rješavanju problema (Popović i Kampić, 2017: 133). Možemo uočiti kako je to problem u novinarstvu globalno, a ne samo u Hrvatskoj.

Naposljetku, ranjiva skupina su i djeca migranti. Njihova ranjivost proizlazi iz činjenice da su oni djeca koja su izgubila djetinjstvo jer su veći dio nj proveli u opasnosti. Uz to, ne nalaze se u okolini koja im je poznata, strana zemlja u kojoj se nalaze može biti neprijateljski nastrojena prema migrantima, nemaju stabilnost, pristup obrazovanju je limitiran, i dr. Prema istraživanju baziranom na člancima nastalima za vrijeme migrantske krize 2015., djeca migranti ne zauzimaju značajan dio medijskog prostora (Soko i Majstorović, 2018: 67).

Djeca migranti su većinom sekundarna tema u članicima, ali primarni fokus na fotografijama. Naime, broj fotografija je skoro duplo veći od broja priloga, sa 180 fotografija djece na 94 članaka (2018: 67). Fotografijama često nedostaje detaljan opis, čak 60% svih analiziranih fotografija, koji bi dodao kontekst djetetu, okolini i osobi, odnosno osobama s kojima je dijete (Soko i Majstorović, 2018: 69). S jedne strane, prikazivanje djece migranata na fotografijama može poticati na veću empatiju prema migrantima općenito jer su djeca simbol nevinosti i

dobrote. No, s druge strane, djeca mogu biti samo sredstvo određene propagande i žrtve odmazde jer se na fotografijama prikazuje njihov identitet.

Pozitivna strana izvještavanja je da je identitet djece većinom zaštićen, što nije čest slučaj u hrvatskim medijima (Soko i Majstorović, 2018: 67-68). Naime, istraživanje Ciboci otkriva da je identitet djeteta je otkriven u 23,1% priloga u 2010. godini, bilo da je riječ o izravnom ili neizravnom otkrivanju djetetova identiteta (Ciboci, 2013). Do neizravnog otkrivanja identiteta dolazi objavljivanjem detaljnih informacija o djetetu (naziv ustanove koju dijete pohađa, mjesta stanovanja, podacima o obitelji i dr.) ili objavljivanjem fotografije.

Mediji time negativno utječu na život djece, ne samo djece o kojoj se izvještava, već i djece koja su izložena takvoj vrsti medija. Upravo iz tog razloga, kao i uloge medija kao tzv. “trećeg roditelja”, potrebno je regulirati izloženost djece medijima (Sindik, 2012: 25).

3.3. Negativni učinci medija na djecu

Iako su mediji dio današnje svakodnevice, pretjerana izloženost djece negativnim medijskim sadržajima, napose nasilja u medijima, ima loše učinke na djecu i njihov razvoj. Javni diskurs teži razumijevanju medija kao sredstva koje negativno utječe na život, posebice na živote djece i mladih. Kao što je već prethodno navedeno, postoji korelacija između djece koja redovito konzumiraju medije i nasilja (Sindik, 2012: 9; Bartholow i dr., 2006, prema Kanižaj i Ciboci, 2012: 19). Ti učinci mogu biti kratkotrajni i dugotrajni, ovisno o tome da li riječ o učincima koji se pojavljuju odmah ili postepeno te da li je riječ o kratkoj ili dugoj izloženosti nasilnih sadržaja (Potter, 1999, prema Kanižaj i Ciboci, 2012: 19).

Sama izloženost medijima ovisi najviše o roditeljima, zato što su djeca, posebice djeca predškolske dobi, najviše izložena medijima kod kuće (Sindik, 2012: 20, 26). Dok u školi djeca provode vrijeme interaktivno, kako u igri, tako i u učenju, kod kuće postoji mogućnost da roditelji neće imati vremena baviti se s djecom radi umora od posla ili obaveza koje ih čekaju. Na konzumiranje medija od strane djece utječu i demografske karakteristike, poput dobi roditelja, jesu li roditelji u radnom odnosu ili ne, imaju li djeca braću i sestre i dr. (Sindik, 2012: 20). Također, izloženost djece medijima korelira pozitivno s izloženosti roditelja, iako djeca konzumiraju medijske sadržaje puno manje i pod nadzorom odraslih (Sindik, 2012: 26-27).

Kad je riječ o nadzoru medija kojima će dijete biti izloženo, mora se uzeti u obzir činjenica da su nepoželjni medijski sadržaji prisutni u svim oblicima, od videoigara do crtanih filmova, stoga ih je teško uočiti na vrijeme (Kanižaj i Ciboci, 2012: 23-30). Kao određeni oblik kontrole, roditelji mogu zajedno s djecom koristiti medij, raspravljati o negativnim učincima koje mediji imaju na nas i uvođenje zabrane ponašanja prilikom konzumacije, tj. konzumacije medija općenito (2012: 26, prema Nikken i Jansz, 2007). Međutim, uspjeh tih metoda ovisi i o samom djetetu, odnosno je li ono spremno na odricanje od nepoželjnih oblika medija.

4. ETIČKI PRIJEPORI

4.1. Narušavanje prava djece u medijima kršenjem njihove privatnosti

Prilikom identifikacije etičkih prijepora, polazište su bile svakodnevne teme u javnosti o djeci i vijesti koje prikazuju djecu u Hrvatskoj. Djeca su posebno ranjiva skupina koja ima posebnu zaštitu institucija, posebice kad je riječ o njihovoj privatnosti i odrastanju, ali kršenja njihovih prava su učestala i svakodnevna. Institucije, stoga, ističu nekoliko glavnih prijepora u izvještavanju, prvi od kojih je upravo kršenje prava na privatnost. Najizravniji način za kršenje ovog prava je javno objavljivanje djetetova identiteta, odnosno imena i fotografije koji će izravno povezati dijete s reportažom u okolini u kojoj se ono nalazi. To je u Hrvatskoj zabranjeno i krši Kodeks časti HND-a.

Kao i Zakon o medijima u članku 7., stavak 1, definira sljedeće: „Svaka osoba ima pravo na zaštitu privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti.” (Zakon.hr, 2024) U prethodnom dijelu teksta, u članku 2. privatnost kao pravni instrument i pravo svakog pojedinca je definirana kao osobni i obiteljski život pojedinca te pravo na život po vlastitom izboru i opredjeljenju. Tu privatnost ima svaka osoba, uključujući i javnu i službenu osobu, te ju je novinar kao pojedinac, ali i novinarstvo kao djelatnost dužno štiti (Zakon.hr, 2024). Prema tome, možemo uvidjeti kako je privatnost građana osnovna, a privatnost djece, mladeži i obitelji posebna odrednica. Djeca su zakonom izdvojena kao posebna skupina, čija je osjetljivost i zaštita drugačija od ostalih skupina u društvu. Povreda njihove privatnosti objavom programskog sadržaja kažnjiva je novčanom kaznom određenom prema članku 59., stavak 1.

Ipak, u članku 8. se pruža definicija koja štiti novinarsku profesiju od mogućeg progona, tužbe i osude: „Nema povrede prava na zaštitu privatnosti ako u pogledu informacije prevladava opravdani javni interes nad zaštitom privatnosti u odnosu na djelatnost novinara ili na informaciju.” U većini slučajeva kad je riječ o kršenju prava na privatnost djece reagiraju za to zadužene institucije. Jedno od njih je Vijeće za elektroničke medije (VEM) koje nadzire primjenu propisa od strane elektroničkih medija, a koje kao kaznu za povredu privatnosti najčešće izriče upozorenje. U iznimnim slučajevima, postupak kojeg pokreće Državno odvjetništvo, najčešće zbog nedopuštenog izvještavanja o seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju (Dijete.hr, 2024).

Iznimke ove prakse u Hrvatskoj se tiču sigurnosti djeteta, zato što će ona imati prednost nad djetetovom privatnosti. Neke od njih su otmice djeteta, potraga za nestalim djetetom, objava o

osobi koja je počinila zločin ili kazneno djelo, a koja je i dalje na slobodi, i dr. Možemo zaključiti kako nije svaka objava identiteta djeteta u medijima ujedno i kršenje njegovih prava, ali postoje slučajevi u kojima je apsolutno zabranjeno dijeliti podatke o djetetu. U tim situacijama suglasnost roditelja nije važeća. Upravo radi zaštite najboljeg interesa djeteta, zakonom su propisane situacije u kojima, neovisno o suglasnosti roditelja, nikada nije dopušteno objaviti identitet djeteta. Ističe se kako su to situacije u kojima je dijete iznimno ranjivo, a svako dodatno izlaganje javnosti i otkrivanje njegovog identiteta bi povećalo njegovu traumu.

Zakonski okvir pruža temeljnu zaštitu koja nedostaje mnogim europskim zemljama, kao i SAD-u, gdje pravo na privatnost postoji u određenoj sivoj zoni. Naime, literatura pokazuje na to (Malović, 2007), kao i na selektivno izvještavanje. Jedan od primjera takvog selektivnog izvještavanja je pretjerano izvještavanje o životu djece u zabavnoj industriji, a malo ili nikakvo izvještavanje o djeci koja se nalaze u ratnim područjima. Ipak, medijska pokrivenost je dvosjekli mač. Pozitivan učinak je medijska vidljivost skupina kao što su zlostavljana djeca i općenito o problemima vezanim uz odrastanje. Negativan učinak je senzacionalizam u izvještavanju, manjak izvještavanja s pravnog aspekta i nedostatak dječjeg stajališta (Maropo i Jorge, 2014: 20).

4.2. Senzacionalistički elementi u izvještavanju

4.2.1. *Clickbait* naslovi

Povezano sa zaštitom privatnosti je izbjegavanje senzacionalističkih elemenata u izvještavanju. Zadaća novinara je štititi djetetovo dostojanstvo kao temeljno ljudsko pravo, što često nije slučaj. Naprotiv, češći je slučaj intenzivnoga medijskog izvještavanja o posebno osjetljivom slučaju poput zlostavljanja djeteta, uslijed čega je djetetov identitet lako dostupan javnosti zahvaljujući društvenim mrežama (Dijete.hr, 2024). Važno je ne iznositi one informacije koje mogu izložiti dijete sramu, osudi, ruganju ili opasnosti jer će ono svakako razviti lošu sliku o sebi ili trpjeti druge posljedice u svojoj lokalnoj zajednici. Naime, djetetova okolina najčešće zna za slučaj zlostavljanja, odnosno da se djetetu nešto dogodilo, ali ne na detaljan način koji je ono opisano u službenim zapisnicima ili medicinskoj dokumentaciji. Tu je također i buduća prijetnja djetetovoj psihičkoj stabilnosti jer će dijete moći samostalno vidjeti objave o

svojoj prošloj traumi. Time neće izbjeći negativne komentare i osudu šire javnosti koja se na njega odnosi zato što će oni vječno biti prisutni na internetu.

Clickbait je pojam koji je nastao u području internetskih medija, za koji je potrebna minimalna razina informacijske, odnosno medijske pismenosti o kojoj nam govori Maletić (2014: 191, 199-203). Ta minimalna razina informacijske pismenosti, povezana s visokom razinom digitalne pismenosti, otvorila je put k većem senzacionalizmu. *Clickbait* možemo definirati kao sadržaj (internetski članak, objava na društvenim mrežama i sl.) koji je posebno dizajniran, s ciljem da privuče pozornost i potakne korisnike da kliknu na poveznicu (Maletić, 2014: 203). Dok je mamac (eng. *bait*) za klikove (eng. *click*) sveprisutan u digitalnom krajoliku, njegova učinkovitost i etičke implikacije predmet su mnogobrojnih akademskih istraživanja.

Studija Mungera i dr. iz 2020. istražuje koliki je učinak *clickbaitova* prisutan na mrežnim portalima, sa zaključkom kako ćemo u budućnosti svakako vidjeti povećanu uporabu ovakvih modela senzacionalizma, ponajviše radi njegove ekonomske isplativosti za medijske kuće i velikog broja posjećenosti koje ono generira internetskim izvorima. Ova vrsta medijskog izvještavanja nema drugi cilj, osim stvaranja sadržaja čija je glavna svrha privući (što veću) pozornost i potaknuti posjetitelje da kliknu na poveznicu. Postoji nekoliko razloga zašto je ova metoda toliko uspješna, ali glavni razlog leži u tome što on pojednostavljeno predstavlja određenu temu, sadržajno objašnjava sve u naslovu i koristi primamljive slike koje su vizualno interesantne. Ovo je, dakako, neetično izvještavanje jer služi kao kontroverzan način izvještavanja, čiji uspjeh uvelike koristi digitalnu (ne)pismenost kao odskočnu dasku za razvoj sumnjivih izvora mrežnih portala.

Prema Majstorović (2020), koja je definirala nekoliko etičkih prijepora u izvještavanju, *clickbait* objedinjuje dio njih. Prvo, riječ je o anonimnim (sumnjivim) izvorima koji se, u svrhu izbjegavanja tužbe i sličnog, zakonski osiguraju korištenjem riječi navodno (eng. *allegedly*). Zatim, prikazivanje samo jedne strane u sukobu ili činjenice koja ne predstavlja sve strane u jednakoj mjeri, a koja često potvrđuje izravno tvrdnju iz naslova ili podnaslova. To također obuhvaća i neprimjereno izvještavanje, kao što je to recimo korištenje slike djeteta u članku.

Kao primjer možemo uzeti članak s Today.com, američkog mrežnog portala i emisije na NBC-u (Today.com, 2024). U članku naslova „Kim Kardashian plače nakon što sin Saint vidi oglas za navodnu snimku seksa”, nalazi se kratki tekst koji objašnjava kako je poznata estradna zvijezda Kim Kardashian reagirala je nakon što je njezin sin, Saint, navodno vidio oglas za njezinu navodnu snimku seksa. Slika koja se koristi je Kim i Santa koji su zagrljeni. Detaljnim

čitanjem teksta ili dodatnim istraživanjem postaje jasno kako Kim samo izražava zabrinutost zbog izloženosti svoje djece medijskom prikazivanju njezine prošlosti. Na Snapchatu nije objavljena njezina prava slika, već modificirana slika s njezinim imenom. Ovu vijest su u kratkom roku prenijeli svi mediji, uključujući i 24 sata.

4.3. Djeca u zabavnoj industriji – paradoks slavnog života i narušavanja djetinjstva

Od posebnog interesa za ovaj rad su paradoksalne situacije etičnosti i slobode. Jedna od tih je i sloboda odabira karijere, tj. posla kojom će se pojedinac baviti, i gubitka temeljnog ljudskog dostojanstva i prava na sretno, bezbrižno i sigurno djetinjstvo.

Kad je riječ o djeci koja su izravno i beskompromisno izložena javnosti, posebice društvenim mrežama i osudi pojedinaca, djeca koja rade u zabavnoj industriji su pravi primjer. Uz njih se vežu mnogi etički prijepori, od onih osnovnih, kao što su pitanje pristanka i zrelosti djeteta da ga pruži prema svojim mogućnostima, do kompleksnijih problema, poput potpunog nestanka privatnosti, zlorabe dječjeg identiteta (slike) i djelovanju koje je u potpunoj suprotnosti s interesima djeteta. Velik problem su i roditelji djece, koji često nameću taj izbor karijere svojoj djeci. Krajnji rezultat toga je narušavanje djetinjstva, naglo odrastanje, manjak zaštite i iskorištavanje djece, što dovodi do mnogobrojnih psiholoških problema u kasnijoj dobi (Maropo i Jorge, 2014: 19).

Djeca u zabavnoj industriji sudjeluju na mnoge načine, napose kao umjetnici čija se slika i, posljedično, identitet plasiraju u javnost. Djeca glumci (eng. *child actors*), glazbenici i kreatori na društvenim mrežama su najizloženiji jer njihovo lice predstavlja dio njihovog brenda. Kao takva, ona nisu samo proizvod svojeg rada i utjecaja roditelja, već i medijskih kuća, menadžera i ostalih koji sudjeluju u njihovoj karijeri (Maropo i Jorge, 2014: 19). Slika i djelo koja se kreira od strane medijskih korporacija u svrhu djetetove promidžbe i marketinga je izravno povezana s njihovim identitetom. Ova vrsta medijske izloženosti kod djece najčešće ima posljedicu da djeca ne mogu odvojiti svoje djetinjstvo od onoga što se događa na društvenim mrežama, prisiljena su prebrzo odrasti i neprestano su izložena javnosti.

Također, mnogobrojna djeca koja se nalaze u zabavnoj industriji neprestano su pod povećalom javnosti i nemaju jasno definirane granice u životu. Njihovo pravo na privatnost je u potpunosti narušeno. Ne samo da djeca često nemaju privatnost, već u SAD-u, gdje obožavatelji lako mogu pristupiti osobnim podacima, kao i intimnim podacima o životu djece, postoji niz

incidenata gdje obožavatelji opsjedaju poznate osobe, često s ciljem seksualnog nasilja. Niz studija upućuju upravo na problem ogromne medijske eksploatacije, koja je odgovorna za psihički slom dječjih i tinejdžerskih zvijezda, kao i razaranje njihovih obitelji i prozivanje roditelja koji su svoju djecu tjerali na takav životni put. Neki od primjera uključuju: Lindsay Lohan, Demi Lovato, Miley Cyrus, River Phoenix i mnoge druge.

Slična situacija se odvija s djecom slavnih osoba koje, uslijed velike popularnosti svojih roditelja, gube pravo na privatnost još od rođenja (Boko, 2021: 168). Oni su tzv. “nevoljni sudionici” u medijima jer su izravno povezani sa slavnim osobama, bez da su i sami slavne osobe (Maropo i Jorge, 2014: 17). Slavni roditelji, posebice majke, započinju njihovu eksploataciju još u ranim stupnjevima trudnoće, kroz cijelo djetinjstvo i u kasnijim godinama. Djeca slavnih se pojavljuju kao sekundarni fokus vijesti, kao dio izvještavanja o njihovim roditeljima, ili primarni, gdje su oni glavna vijest (Maropo i Jorge, 2014: 17). Postavlja se pitanje kako do toga dolazi, s obzirom na UNCRC kojeg smo spominjali na početku teksta? U zapadnim demokracijama, koje su konsolidirane demokracije i sloboda govora, tiska i izražavanja ima apsolutnu prevlast, postoji niz zakonodavnih odredbi kojima se sprječava pravo na privatnost subjekta o kojem je riječ.

Do eksploatacije djece dolazi upotrebom riječi “navodno” u provokativnim i neistinitim člancima, zatim neprestano izvještavanje o mladim zvijezdama, *paparazzo* kultura koja postoji u SAD-u i Velikoj Britaniji, manjak humanosti koji se pripisuje subjektu, gdje on više postaje objekt i opsesija svojih obožavatelja i novinara koji se njihovim životom bave. Ipak, postoje i određeni pozivi na dječju privatnost, kao i zakonodavne mjere koje će ju zaštititi. Tako je primjerice u američkoj saveznoj državi Kaliforniji 2014. godine stupio na snagu zakon koji zabranjuje fotografiranje djece slavnih od strane *paparazza* (Maropo i Jorge, 2014: 22). Međutim, zakonodavstvo je limitirano u pogledu privatnog objavljivanja djece na društvenim mrežama, posebice od strane roditelja.

Jorge i drugi su taj fenomen u svojem istraživanju definirali pojmom *sharenting*, kao izvedenicu riječi *sharing* i *parenting*, što u doslovnom prijevodu označava dijeljenje roditeljstva (Jorge i dr., 2022: 167). Riječ je o dijeljenju detalja iz privatnog života na društvenim mrežama, s fokusom na roditeljstvo i odgajanje djeteta, gdje je identitet djeteta javan. Ovdje nije samo riječ o dijeljenju osobnih informacija na društvenim mrežama u svrhu razvoja digitalnog brenda. Može biti riječ o jednostavnom korištenju društvenih mreža, dijeljenju informacija o odgoju djece koje pomažu novim roditeljima, dijeljenju medijskih

zapisa u svrhu održavanja kontakta s daljom rodbinom i slično (Jorge i dr., 2022, prema Borda, 2015: 167; Locatelli, 2017; Lopez, 2009; Tiidenberg and Baym, 2017).

Ipak, oni roditelji čija su djeca dio njihovog digitalnog brenda iskorištavaju njihov potencijal u svrhu povećanja angažmana, posebice novopečeni roditelji koji već imaju postojeći brend. Djeca predstavljaju sigurnu financijsku dobit jer je brend roditeljstva, odnosno majčinstva veoma unosan financijski pothvat (Jorge i dr., 2022: 168). Razlog tomu je stvaranje imidža iskrenosti od strane kreatora, stvaranje povezanosti između kreatora i publike u prividu obiteljskog okruženja, lakšeg poistovjećivanja drugih majki, posebice onih koje se teže nose sa roditeljstvom ili su novopečeni roditelji. Žene su više naklonjene dijeljenju osobnih informacija od muškaraca, što ima povezanost i s tradicionalnom ulogom žene u društvu (majka, kućanica i žena) te prividnom lakoćom obavljanja posla (Jorge i dr., 2022: 168).

Nisu svi korisnici društvenih mreža pozitivni u vezi *sharentinga*, što uključuje i neke od kreatora na društvenim mrežama (Jorge i dr., 2022: 167, 176). Mnogi roditelji uočavaju opasnosti medija i društvenih mreža, stoga teže izbjegavanju uporabe lica djeteta ili određenih obilježja koja bi se direktno mogli povezati s djetetom. Uz to, roditelji se često odlučuju na minimalo dijeljenje i sudjelovanje djece u njihovim objavama te, nakon što su postali roditelji, zaključavaju svoj profil ili uređuju postavke privatnosti (Autenrieth, 2018, prema Jorge i dr., 2022: 167). Istraživanja pokazuju da kreatorice smatraju da ne dijele intimnost svoje djece, niti teže eksploataciji djece, na što ukazuje i činjenica da se starijoj djeci nudi opcija da ne sudjeluju u objavama (Jorge i dr., 2022: 176). Ipak, manja djeca su lišena te privilegije, iako su ranjiviji u usporedbi sa starijom djecom.

Obično su djeca tinejdžerske dobi puno više naklonjena anonimnosti i smatra se da imaju pravo na privatnost, vjerojatno radi svojega izraženog nezadovoljstva (Lipu i Siibak, 2019; Ouverin i Verswijvel, 2019, prema Jorge i dr., 2022: 176). Ipak, mlađa djeca su lišena te privilegije, iako su ranjiviji u usporedbi sa starijom djecom. I mlađa i starija djeca su ranjiva kad je riječ o *cyber* nasilju. Također, porast zlouporabe dječjih fotografija, *online* prisustvo pedofilije, nedostatak anonimnosti i opasnosti od otmice su ekstremni, ali svakodnevni problemi s kojima se kreatori i njihova djeca moraju nositi.

Poseban negativan utjecaj dijeljenja informacija o djeci dolazi od najranjivije skupine djece, zlostavljane djece koja su eksponirana isključivo radi senzacionalističkog elementa u izvještavanju.

4.4. Zlostavljana djeca

Pretjerano medijsko izvještavanje o zlostavljanoj djeci traje dugi niz godina. Statistički podaci, koji prikazuju razmjere zlostavljanja, služe kao podloga senzacionalističkim člancima koje objavljuju dnevne novine i mrežni izvori. Primjerice, u SAD-u više od tri milijuna djece godišnje je žrtvom zlostavljanja i zanemarivanja (Thehastingscenter.com, 2024). Također, u Hrvatskoj, prema uzorku ispitanika jedne osnovne škole, više od 50% učenika iz 5. razreda izloženi su psihičkoj agresiji i tjelesnom kažnjavanju (Ajduković, 2012, prema Majstorović i dr., 2023: 10). Nadležne institucije koje bi trebale sudjelovati u sprječavanju ovog nasilja, kao i mediji koji bi trebali ovome pristupiti pažljivo, u svrhu zaštite identiteta djeteta i daljnje prevencije, podbacuju u oba slučaja. Naime, pristranost u zaključivanju o ovakvim slučajevima je široko rasprostranjena u procesu prijavljivanja, istraživanja i potvrđivanja, i to ne samo u Hrvatskoj. Djeca slabijeg imovinskog statusa vjerojatnije će biti brže ispitani i njihova situacija će sa sobom, izuzev traume zlostavljanja, proizvesti i traumu srama u društvu, medijskog izvještavanja i odvojenosti od članova obitelji koji nisu bili povezani sa zlostavljanjem (Majstorović i dr., 2023: 10-12).

Hrvatske institucije se stoga suočavaju s dva problema. Prvi, dakako, uočiti zlostavljanje na vrijeme i suzbiti daljnje pokušaje zlostavljanja. Drugi problem, koji je puno kompleksniji, naučiti javnost, što uključuje medije i djecu koja su zlostavljana, kako pravilno reagirati na situacije koje se tiču zlostavljanja i kako ih lakše uočiti. Zlostavljanje dolazi u raznim oblicima: zanemarivanje, seksualno zlostavljanje, psihičko i fizičko zlostavljanje, fizičko kažnjavanje, loše disciplinske mjere i dr. Medijska pokrivenost u ovom slučaju može biti dvosjekli mač jer može doći do pretjeranog izvještavanja o pojedinom slučaju, što za posljedicu ima okrivljavanje žrtve te iznošenje detalja o zlostavljanju i pozadinskih informacija o žrtvi.

Također, mediji se često fokusiraju na one vrste zlostavljanja koja više privlače pozornost, kao što su seksualno i tjelesno zlostavljanje (Majstorović i dr., 2023: 11-12, 16). Prema istraživanju The Hastings Centera, centru za istraživanje bioetike, u SAD-u se nudi sličan paradoks, samo na rasnoj osnovi. Postoji veća mogućnost da marginalizirana skupina, kao npr. crnci, više dolaze u pozornost svojim učiteljima, stoga ih institucije brže udalje od obitelji i to na puno dulja razdoblja od bjelačkih učenika (Thehastingscenter.com, 2024). Unatoč tome, manje je vjerojatno da će slučajevi koji uključuju crnu djecu biti potkrijepljeni, što ukazuje da se crnačke obitelji suočavaju s više lažnih tvrdnji.

Kao primjer se navodi različito postupanje institucija na usporedbi slučajeva dviju žena, jedne crne i jedne bjelkinje, čija su dojena djeca umrla od pothranjenosti. Crnkinja Tatiana Cheeks optužena je za ubojstvo svojeg djeteta dok je bjelkinja Jillian Johnson izbjegla sve optužbe za zločin. Uz to, pokrenula je neprofitnu organizaciju i mogla je otvoreno raspravljati o neuspjehu dojenja. Mediji su o tim dvjema ženama također prikazali dvije različite priče, a institucije su prikazale jedan slučaj kao slučajnost, dok je drugi bio klasificiran kao namjeren zločin (Thehastingscenter.com, 2024).

U obe zemlje, drastičnost slučaja pridonosi velikom nesrazmjeru u medijskoj predstavljenosti. Daljnja trauma je uzrokovana razdvajanjem obitelji gubitkom skrbništva, zatim medijska izloženost koja šteti djeci i roditeljima, te nepravilnosti u sustavu koji se teško bori sa zlostavljanjem onih najugroženijih.

Djeca u skrbi se suočavaju s drugačijim, ali istovremeno jednakim negativnim izvještavanjem medija.

5. ZAKLJUČAK

U ovom smo radu vidjeli nekoliko vrsta etičkih prijepora do kojih dolazi neprimjerenim izvještavanjem novinara i medija koje imaju pretenziju na veliku medijsku izloženost. Kao temeljni dokument i polazište ovog rada objašnjena je Konvencija o pravima djeteta, koja služi kao okvir u mnogim pravnim sustavima. Iako je inicijalna želja bila prikazati i zakonski okvir u RH, u njemu je sadržano jako malo informacija koje se tiču medijske predstavljenosti djece. Kroz sve dokumente, akte i zakonske odredbe nailazimo na važnost održavanja prava na privatnost djeteta, kao i djelovanje u skladu s posebnim interesima djeteta.

Nije moguće utvrditi jesu li djeca najugroženija skupina, iako literatura te, posebice, upute i mišljenje međunarodnih organizacija upućuju na takav zaključak. Djecu ne smijemo gledati kao homogenu skupinu, već kao ranjivu skupinu u kojoj postoje i oni još "slabiji," na koje se treba obratiti posebna pozornost. Riječ je ponajprije o djeci koje su žrtve nasilja i zlostavljanja, zatim djeci migrantima, djeci koja su počinila samoubojstvo, djecu u skrbi te djecu s poteškoćama u razvoju. Posebna se pozornost treba obratiti na to da se ne otkrije njihov identitet jer to može imati velike negativne posljedice, kao što je primjerice sekundarna viktimizacija, odmazda i dr.

Također, literatura upućuje na to da se o djeci većinom negativno izvještava, a dominantne teme su: nesreće, nasilje nad i među djecom te zlostavljanje djece. Sama izloženost takvim temama je pogubna i po djetetov razvoj jer potiče na agresivno ponašanje.

U završnom dijelu rada smo se bazirali na neke oblike neetičnog izvještavanja. Prvenstveno smo se fokusirali na narušavanje prava djece u medijima kršenjem njihove privatnosti, o čemu govori nekoliko autora iz raznih disciplina. Zatim smo obradili senzacionalističke elemente u izvještavanju, poput *clickbait* naslova, kao novog pojma koji narušava pravo na privatnost ne samo djece, već i odraslih. Također se pozornost posvetila objavljivanju djece na društvenim mrežama.

Etično izvještavanje o djeci je težak i osebujan zadatak za svakog novinara, gdje se, osim praćenja smjernica etičkog izvještavanja, mora obratiti posebna pozornost na privatnost i dostojanstvo djeteta. Uz to, fokus treba biti na dobrobiti djeteta jer novinari imaju odgovornost pronaći ravnotežu između javnog interesa i zaštite pojedinca. Pridržavajući se etičkih načela, medijsko izvještavanje ne smije iskorištavati, niti šteti djeci. Etično izvještavanje ne samo da

čuva integritet novinarske profesije, već doprinosi boljoj informiranosti u društvu, u kojem su djeca prisutna bez ugrožavanja njihove sigurnosti ili budućnosti.

POPIS LITERATURE

Knjige i članci

1. Boko, Antea (2021) Zaštita privatnosti djece u hrvatskim medijima: propisi i praksa. *Mali Levijatan: studentski časopis za politologiju* 8(1): 161-174.
2. Ciboci, L. i dr (ur.) (2012) *Djeca medija: od marginalizacije do senzacije*. Zagreb: Matica hrvatska.
3. Ciboci, L. (2014) Zaštita privatnosti djece u Večernjem listu i Jutarnjem listu u 2013. godini u odnosu na 2010. godinu. *Medijske studije* 5(9): 92-107.
4. Jorge, A. i dr. (2022) Mummy influencers and professional sharenting. *European Journal of Cultural Studies* 25(1): 166–182.
5. Kalogeropoulos, A. i dr. (2024) The Watchdog Press in the Doghouse: A Comparative Study of Attitudes about Accountability Journalism, Trust in News, and News Avoidance. *The International Journal of Press/Politics* 29(2): 485-506.
6. Kulenović Enes (ur.) (2017) *Govor mržnje*. Zagreb: Političke analize, Fakultet političkih znanosti.
7. Majstorović, Dunja (2010) Etički prijepori i vjerodostojnost dnevnih novina-analiza tekstova s naslovnica Jutarnjeg lista i Večernjeg lista. *Medijske studije* 1(1-2): 55-63.
8. Majstorović, D. i dr. (2023) Zlostavljanje djece i medijska etika: prikaz žrtava u korištenje ugrožavajućih praksi u dnevnim novinama u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada* 30(1): 9-33.
9. Malović, S. i dr. (2007) *Etika novinarstva*. Zagreb: Sveučilišna knjižara.
10. Malović, S. (ur.) (2014) *Masovno komuniciranje*. Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga.
11. Malović, S. (2007) *Mediji i društvo*. Zagreb: Sveučilišna knjižara.
12. Marôpo, L. i Jorge, A (2014) At the heart of celebrity: celebrities' children and their rights in the media. *Communication & Society* 27(4): 17-32.

13. Munger i dr. (2020) The (Null) Effects of Clickbait Headlines on Polarization, Trust, and Learning. *Public Opinion Quarterly* 84(1): 49-73.
14. Popović, S. i Kampić, K. (2017) Media Coverage of Children in Care and „out-of-home” Care: Content Analysis of Croatian Daily Newspapers. *Medijska istraživanja* 23(1): 127-150.
15. Sindik, J. (2012) Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu? *Medijska istraživanja* 18(1): 5-32.
16. Soko, M. i Majstorović, D. (2018) Children refugees in Croatian daily newspapers: dominant on photographs, neglected in texts. *Child maltreatment & well-being: Contemporary issues, research & practice* 64-72.

Mrežni izvori

17. 24 sata. hr (2023) Šokantno nasilje bez posljedica: Đaka su tukli pa snimku napada objavili na društvenim mrežama <https://www.24sata.hr/news/sokantno-nasilje-bez-posljedica-daka-su-tukli-pa-snimku-napada-objavili-na-drustvenim-mrezama-936291> Pristupljeno 11. svibnja 2024.
18. Dijete.hr, Pravobraniteljica za djecu (2023) Izvješća o radu pravobranitelja za djecu za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu⁴. <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/> Pristupljeno 31. ožujka 2024.
19. Hrvatsko novinarsko društvo (2009) Kodeks časti hrvatskih novinara. <https://www.hnd.hr/dokumenti> Pristupljeno 25. ožujka 2024.
20. Narodne novine (2002) Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/2002_04_5_50.html Pristupljeno 06. svibnja 2024.

⁴ Riječ je o 5 zasebnih izvješća koja su korištena u ovom radu.

21. The Hastings Center (2023) Our System for Reporting Child Abuse is Unethical. <https://www.thehastingscenter.org/our-system-for-reporting-child-abuse-is-unethical/> Pristupljeno 31. ožujka 2024.
22. The Washington Post (2022) How media coverage whitewashes Israeli state violence against Palestinians. <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/04/28/jerusalem-al-aqsa-media-coverage-israeli-violence-palestinians/> Pristupljeno 09. svibnja 2024.
23. Times of India (2023) Media Bias in Coverage of Conflicts: A Case of Disparity in Reporting. <https://timesofindia.indiatimes.com/readersblog/your-goal-a-mirage-or-an-oasis/media-bias-in-coverage-of-conflicts-a-case-of-disparity-in-reporting-56145/> Pristupljeno 09. svibnja 2024.
24. Today.com (2021) Kim Kardashian cries after son Saint sees ad for alleged sex tape. <https://www.today.com/parents/parents/kim-kardashian-reacts-son-saint-seeing-ad-alleged-sex-tape-rcna24243> Pristupljeno 31. ožujka 2024.
25. UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) (2023) Reporting Guidelines. <https://www.unicef.org/media/reporting-guidelines> Pristupljeno 25. ožujka 2024.
26. UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) (2006) Konvencija o pravima djeteta. https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf Pristupljeno 25. ožujka 2024.
27. Zakon.hr (2023) Zakon o medijima. <https://www.zakon.hr/z/38/Zakon-o-medijima> Pristupljeno 25. ožujka 2024.

SAŽETAK

U modernom svijetu se javljaju mnogobrojna etička pitanja koja su, između ostalog, vezana za djecu i medijsko izvještavanje. S obzirom na to da su djeca jedna od najranjivijih skupina o društvu, prilikom medijskog izvještavanja se treba posvetiti posebna pozornost kako bi se ovoj osjetljivoj temi pristupilo prema etičkim načelima struke. Upravo iz tog razloga je glavna tema ovog rada etički prijevori u izvještavanju o djeci u medijima, s fokusom na prava djece. U Hrvatskoj, kao i u svijetu, glavne smjernice izvještavanja o djeci nude međunarodne konvencije i smjernice, poput UN-ove *Konvencije o pravima djeteta* i UNICEF-ovih *Etičkih smjernica za izvještavanje*. One propisuju na koji način se treba djeci pristupiti i kako izvještavati u skladu s djetetovim pravom na privatnost, odnosno u najboljem interesu djeteta. Uz to, u Hrvatskoj je medijsko izvještavanje određeno i Zakonom o medijima, prema čl. 7. i čl. 16., te Kodeksom časti HND-a. Ipak, usprkos tome dolazi do kršenja dječjih prava, kao što je vidljivo u godišnjim izvješćima Ureda pravobraniteljice za djecu, najviše u pogledu otkrivanja djetetovog identiteta čime se krši njegova privatnost. Dodatni prijevori postoje kod medijskog izvještavanja o zlostavljanoj djeci i djeci u zabavnoj industriji. Zlostavljana djeca su česta tema medija jer se o njihovom problemu, odnosno situaciji “mora” pisati, iako se time često otkriva njihov identitet ili dolazi do sekundarne viktimizacije. Djeca u zabavnoj industriji, radi prirode posla, imaju malo privatnosti, često nikakve, radi čega mnogi od njih pate od brojnih mentalnih problema. Do ostalih oblika kršenja prava dolazi senzacionalizmom, posebice *clickbait* novinarstvom.

Ključne riječi: *etičko izvještavanje, djeca, dječja prava, pravo na privatnost*

ABSTRACT

In the modern world, numerous ethical issues arise which, among other things, are related to children and media reporting. Given that children are one of the most vulnerable groups in society, special attention should be paid to this sensitive topic in media reporting in accordance with the ethical principles of the profession. It is for this reason that the main topic of this paper is the ethical controversies in media reporting on children, with a focus on children's rights. The main guidelines for reporting on children are offered by international conventions and guidelines, such as the UN *Convention on the Rights of the Child* and UNICEF's *Ethical Guidelines for Reporting*. They prescribe how children should be approached and how to report in accordance with the child's right to privacy, as well as in the best interest of the child. In addition, media reporting in Croatia is also determined by the *Media Act*, according to Art. 7 and Art. 16, and the HND's *Code of Honor*. However, despite this, children's rights are regularly violated, as can be seen in the annual reports of the Office of the Ombudsperson for Children, mostly with regard to the disclosure of the children's identity, which violates their privacy. Additional controversies exist with media coverage of abused children and children in the entertainment industry. Abused children are a frequent topic of the media because their problem or situation “must” be written about, although this often reveals their identity or leads to secondary victimization. Children in the entertainment industry, due to the nature of the work, have little privacy, often none, which is why many of them suffer from numerous mental problems. Other forms of rights violations occur through sensationalism, especially clickbait journalism.

Keywords: *ethical reporting, children, children's rights, right to privacy*